

תהליכי קליטה של תלמידים עולים

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף קליטת עלייה

סטנדרטים לתהליכי קליטה של תלמידים עולים בבתי - הספר

צוות חשיבה וכתובה:

יו"ר: עמיהוד בהט – מנהל אגף קלייע

מרכזת הכתיבה: מאיה שריר – מדריכה ארצית, קלייע

רחל גרבר – מפקחת קלייע, מנח"י

מלכה זוננשיין – מדריכה ארצית קלייע, חמ"ד

מירי להב – מדריכה מחוז תל-אביב, קלייע

לאה צדר – מדריכה ארצית, קלייע

שלמה צחי – מדריך ארצי קלייע, חמ"ד

מיכל לויין-אפשטיין – ייעוץ וליווי אקדמי, מכון סאלד

תודה לד"ר ריטה סבר ולד"ר מיכל שליפר על הערותיהן ותרומתן למסמך.

תודה לפרופ' יצחק פרידמן ולמכון סאלד.

תוכן העניינים

4..... פתח דבר

חלק א: קליטת תלמידים עולים על פי הסטנדרטים

6..... הנחות יסוד

8..... עקרונות מנחים

8..... מטרות

חלק ב: הסטנדרטים

11..... I נהלים והנחיות בתהליך הקליטה

13..... II תהליך קליטה בהיבט לימודי

15..... III שילוב חברתי של תלמידים עולים

17..... IV הקניית ערכי תרבות ישראל תוך שמירה על תרבויות המוצא

חלק ג': "ארגז הכלים"

20..... כלי עזר ליישום הסטנדרטים בעת קליטת תלמידים עולים

טפסים מתורגמים

מתרגמים

תכניות לשילוב חברתי

קיום ישיבות צוות ודוחות מעקב והערכה

השתלמות מוסדית

מפגשים עם הורים עולים

מומחה בית ספרי בנושא קליטת עלייה

22..... מדדי הצלחה ומדדי ביצוע

23..... "מאחורי הקלעים" של עבודת הוועדה – תהליך כתיבת הסטנדרטים

25..... מקורות לעיון נוסף

פתח דבר

אחד המאפיינים הבולטים של מדינת ישראל הוא היותה מדינה קולטת עולים. כ-70% מהאוכלוסייה היהודית בישראל הם עולים מדור ראשון או שני.

במסגרות החינוך בישראל לומדים כ-100,000 תלמידים שלא נולדו בארץ ושהעברית אינה שפת אמם. תלמידים אלו מגיעים ממגוון רחב של מדינות כמו: חבר העמים, אתיופיה, ארגנטינה, צ'ילה, ארצות הברית צרפת ועוד.

הוראת השפה העברית והוראת מקצועות הלימוד לתלמידים אשר לא נולדו בישראל ואשר העברית אינה שפת אמם, דורשת מומחיות מיוחדת והיכרות עם התיאוריות, עם המחקר והמעשה של הוראת עולים. מחקר שנערך בישראל בנושא ההישגים הלימודיים של תלמידים עולים (שוהמי, לוי וספולסקי, 2002) מדגיש את הצורך בהתייחסות מיוחדת לצורכי התלמידים העולים בישראל, הכשרת צוותי ההוראה ופיתוח תכניות מתאימות למדינה מרובת תרבויות.

מסמך זה עוסק בשלבי הקליטה של התלמידים העולים במערכת החינוך ובהיבטיהם השונים. הסטנדרטים נכתבו על סמך ניסיון עבודתם של צוותי החינוך בבתי ספר קולטי עלייה ברחבי הארץ, ונוסחו כדרישות ברורות ואחידות לבתי הספר במטרה למסד את הנעשה בבית הספר בתחום זה ולהשביח את העבודה בו.

המסמך נכתב מתוך גישה הרואה בכל באי בית הספר שותפים בתהליכי הקליטה, תוך שמירה על תרבות ארץ המוצא ומתן ביטוי לייחוד התרבותי.

שילוב יעיל של תלמידים עולים כרוך לעתים קרובות גם בשינוי עמדות של הקולטים כלפי הנקלטים. בירור של עמדות כלל חברי קהילת בית הספר כלפי העולים החדשים וטיפוח רצון לדיאלוג בין כל האוכלוסיות תוך משא ומתן לגבי שינוי הדדי במטרות, צרכים ויעדים עשוי לתמוך במהלך של קליטת הילדים העולים.

הידע התיאורטי והפרקטי, המחקרים ומיפוי הצרכים בשטח שימשו בסיס לקביעת ארבעה היבטים לסטנדרטים המסייעים לבית הספר בתהליכי הקליטה:

(1) ההיבט הארגוני-מנהלי הוא השלב הראשון בהיערכות בית הספר לקליטת עולים חדשים, וכולל נהלים והנחיות למפגש הראשוני בין התלמיד העולה לבין צוות החינוך הבית ספרי.

(2) ההיבט הלימודי כולל הוראת העברית כשפה שנייה*, שיפור השפה לתלמידים עולים* וכן מעקב לימודי אחר התקדמות התלמידים העולים.

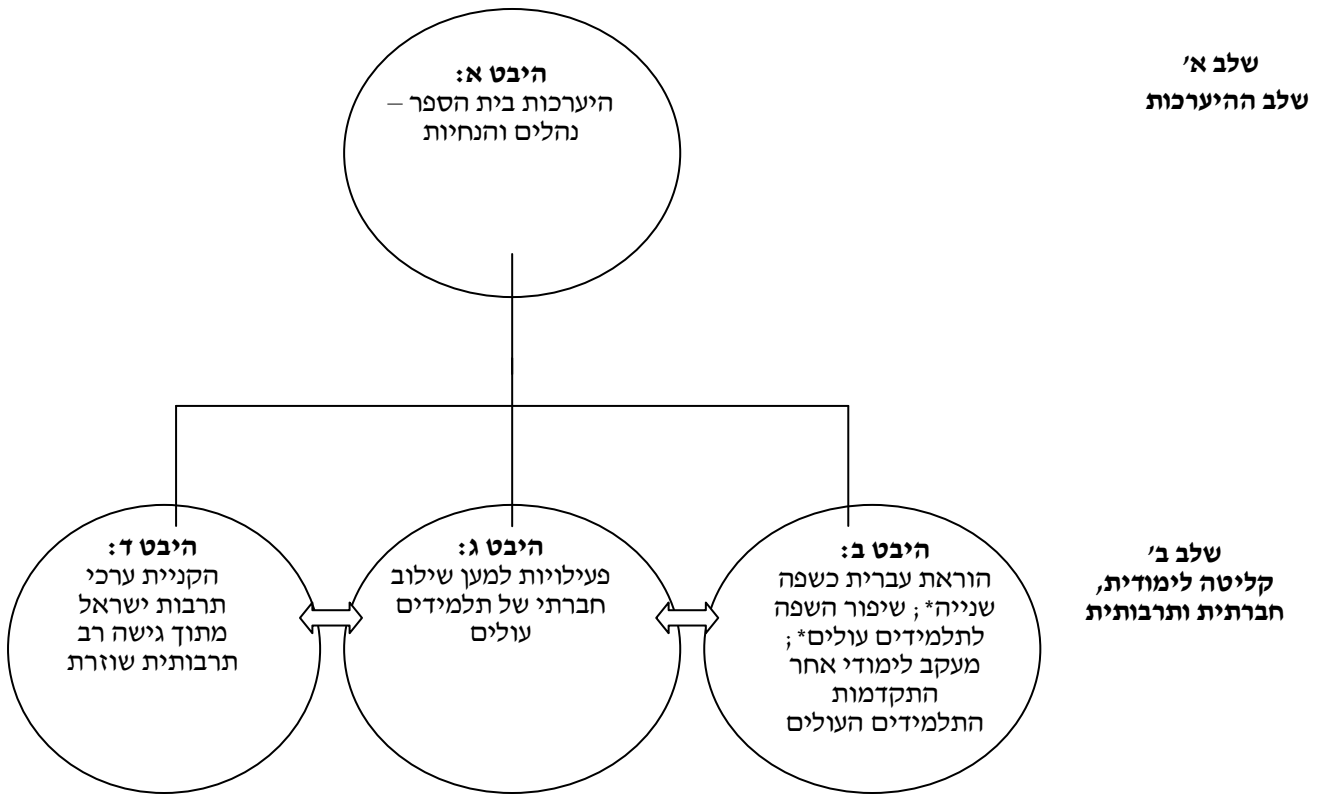
(3) ההיבט החברתי עוסק בפעילויות למען שילוב חברתי של תלמידים עולים

(4) ההיבט התרבותי עוסק בשלושה תחומים: מורשת יהודית - ישראלית, דמוקרטיה ישראלית ואקטואליה ורב-תרבותיות.

אנו מאמינים כי העבודה על פי סטנדרטים תסייע לבית הספר במשימת הקליטה של התלמידים העולים.

* תכנית הלימודים: עברית כשפה שנייה, לתלמידים עולים בכיתות א'–י"ב בבית הספר הממלכתי והממלכתי דתי, תשס"ח.

שלבי הקליטה של תלמיד עולה חדש בבית - הספר



* תכנית הלימודים: עברית כשפה שנייה, לתלמידים עולים בכיתות א'–י"ב בבית הספר הממלכתי והממלכתי דתי, תשס"ח.

חלק א': קליטת תלמידים עולים על פי סטנדרטים

מערכת החינוך היא מקום המפגש הראשוני של העולים עם החברה הישראלית. תפקידו של בית הספר הוא לסייע בהשתלבותם של התלמידים העולים במערכת החינוך ובקהילה. בעבר, ההגדרה לגבי עולה וזכויותיו הייתה תחומה בזמן קצר יחסית. ממצאי מחקרים הוכיחו את הצורך בהרחבת ההגדרה והזכויות המוענקות לתלמידים העולים. שינוי התפיסה מדגיש את החשיבות ואת הרלוונטיות של המסמך.

מסמך הסטנדרטים מכוון לעבודת המנהל ולעבודת צוות הניהול בעת תהליך קליטת העולים בבית הספר. מטרתו לרכז, לפרט ולארגן את תהליכי הקליטה בבתי הספר. על המנהל לשתף את כלל צוות בית הספר בתוכנו של המסמך וביישומו. על בסיס סטנדרטים אלה יבחן בית הספר מה קיים ומה נדרש לפתח כדי לייעל את תהליכי קליטת העולים בבית ספרו. הסטנדרטים הם דרישות מחייבות. בית הספר יידרש להכין תכנית עבודה לשיפור משמעותי בכל התחומים המפורטים. כמו כן, הוא יידרש להציג את עשייתו החינוכית ואת התקדמותו בכל הקשור לקליטת תלמידים עולים על פי הסטנדרטים שנקבעו.

הנחות היסוד

א. הוראה - למידה:

1. כל תלמיד עולה, גם אם הוא תלמיד עולה יחיד בבית הספר, זכאי ללימוד השפה העברית (בהתאם לעקרונות הוראת העברית כשפה שנייה).
2. יש חשיבות בטיפוח השפה הכתובה (קריאה והבעה בכתב) במקביל להמשך ההתפתחות בשפה הדבורה.
3. רכישת השפה בהיבט התקשורת-חברתי אינה תנאי מספיק להשתלבות בלימודים בבית הספר. רכישת השפה בהיבט האורייני-לימודי, העשרתה בהתאם למבני הדעת של מקצועות הלימוד, לימוד מושגי היסוד בכל מקצוע ורכישת אסטרטגיות למידה מסייעים להתמודדות יעילה של התלמידים העולים עם מקצועות הלימוד בכיתות.
4. לימוד שפה והעשרתה הנו תהליך ארוך ומתמשך ואינו מסתיים בשנה הראשונה לקליטת התלמיד העולה.

ב. צוות בית הספר:

1. השפה היא התחום הראשוני המאפשר מפגש של העולים עם הסביבה החדשה.
2. הוראת העברית כשפה שנייה בבית הספר דורשת מומחיות והתמקצעות בתחום.
3. שילובם הלימודי המוצלח של התלמידים העולים במערכת החינוך מותנה במודעות הצוות החינוכי לצרכים הייחודיים של התלמידים העולים, לקיומן של תרבויות למידה שונות מהן מגיעים העולים ובמתן לגיטימציה לתרבותם כחלק מן המטרות הבית ספריות.
4. שיתוף כל צוות בית הספר בנושא קליטת העלייה ועבודה בגישה מערכתית הם מרכיב חשוב ביישום הסטנדרטים ובהצלחת תהליך הקליטה של התלמידים העולים ומשפחותיהם.

5. השילוב החברתי, התרבותי והלימודי ניתנים למדידה ולהערכה.
6. בית הספר אחראי על יצירת סביבה ואקלים המטפחים את התלמידים העולים.
7. בבתי ספר עתירי עולים יבוא לידי ביטוי ההרכב האנושי של בית הספר גם בקוריקולום הבית ספרי וגם במראה בית הספר (קירות בית הספר, טכסים, חגים, דפי עבודה, מבחנים וכדומה...)
8. הצוות החינוכי בבית הספר מפתח מודעות ורגישות רב תרבותית ובונה סביבה אוריינית רב תרבותית ורב לשונית.

ג. תלמידים-משפחות:

1. רכישת השפה העברית בהיבט התקשורתי-חברתי מאפשרת מפגש ויחסי גומלין עם הסביבה החדשה. פעמים רבות התלמידים רוכשים את השפה לפני הוריהם דבר הדורש מהם לתפקד כמבוגרים במשפחה.
2. היכרות עם התרבות היהודית והישראלית מקנה לתלמידים העולים תחושת שייכות למקום החדש ומאפשרת השתלבות בבית הספר, בקהילה ובמדינה. גם בנושאים אלו ישמשו התלמידים כחונכים למשפחותיהם.
3. שיתוף ההורים הוא חלק בלתי נפרד מתהליך הקליטה של התלמידים העולים בבית הספר.
4. תלמידים עולים מהווים קבוצת תמיכה רגשית מחזקת עבור חבריהם העולים החדשים, ולכן יש לאפשר להם מפגשים גם בשפת אמם.

עקרונות מנחים

1. תחום ההיערכות הארגוני-מנהלי מהווה בסיס הכרחי וראשוני בתהליכי הקליטה בבתי הספר.
2. עבודה על תחום אחד בלבד לא תאפשר הצלחה בתהליכי הקליטה. יש להתייחס לכל התחומים שהובאו.
3. רק עבודה בגישה מערכתית המתייחסת לכל המרכיבים: מורים, תלמידים, הורים, תכני לימוד וכדומה... תאפשר הצלחה במשימת הקליטה.
4. הקוריקולום הבית ספרי וחזות בית - הספר משקפים את ההרכב הרב-תרבותי והרב-לשוני שבו.
5. מקומם של הקולטים בתהליכי הקליטה חשוב מאוד. יש לשים לב להדדיות בין הקולטים והנקלטים בתכניות השונות.
6. שיתוף המשפחות בתהליכי הקליטה הוא חלק בלתי נפרד מהצלחת הקליטה.
7. המסמך נועד להיות ישים, "לא בשמיים", לתת מענה אפשרי ומציאותי – כלי עבודה לצוות בית הספר.

מטרות מסמך הסטנדרטים

1. העמדת דרישות בסיסיות, אחידות ומחייבות בתחום קליטת העולים בפני בית - הספר.
2. הלימה בין הסטנדרטים המפורטים במסמך לבין היעדים שבית הספר מציב לעצמו יאפשרו גיבוש מדיניות בית ספרית בתחום קליטת העולים.
3. מתן אמון בכוחו וביכולתו של בית הספר לקלוט תלמידים עולים.
4. יצירת מחויבות לשילוב התלמיד העולה בחברת התלמידים, בבית הספר, בקהילה ובמדינה.
5. הנעת בית הספר לביצוע בדיקה שיטתית של כל תהליך הקליטה: מיפוי הקיים והחסר ובניית תכניות פעולה.
6. שמירה על עקרונות של רב-תרבותיות ורב-לשוניות בבית הספר ועידוד התלמידים העולים לשמר את שפת אמם ותרבותם.

חלק ב': הסטנדרטים

הקדמה

ההיבטים לקליטת תלמידים עולים בבית הספר אורגנו למצרף המונה ארבעה תחומים שמהם נגזרו הסטנדרטים. תחומים אלה משקפים את הציפיות מבתי הספר להצלחה בקליטת תלמידים עולים בכל התחומים – הארגוני, הלימודי, החברתי והתרבותי – תוך התייחסות למשפחות ולקהילה.

הסטנדרטים כוללים סטנדרט משנה, סטנדרט של ביצוע, סטנדרט של הערכה וסטנדרט של הזדמנויות למידה:

הסטנדרט וסטנדרט המשנה מגדירים את התוצאה המצופה מן התהליך הלימודי-חברתי-התנהגותי-ערכי. הסטנדרטים מהווים רף נדרש אשר באמצעותם ניתן למדוד את רמת התפקוד הבית ספרי.

סטנדרטים של ביצוע מגדירים את הביצוע המיטבי המעשי והמפורט להשגת הסטנדרט בשלבים. **סטנדרטים של הערכה** הם פרמטרים המצביעים על מימוש הסטנדרטים. סטנדרטים אלו מגדירים איך תיעשה ההערכה וכן על פי מה בית הספר מוערך בתחום זה.

סטנדרטים של הזדמנויות למידה מפרטים את הכלים שבית הספר נזקק להם בעבודתו ואת המשאבים שצריכים לעמוד לרשות בית הספר/המורה/התלמיד כדי שיוכלו להגיע לסטנדרט. סטנדרטים אלה מתארים את התנאים המיטביים שיאפשרו את השגת ההישגים הנדרשים.

סטנדרט	סטנדרט משנה
I נהלים והנחיות בתהליך הקליטה	
I בית הספר מתארגן מחדש באופן שישקף את ההרכב הרב-תרבותי של אוכלוסייתו (תלמידים והורים)	AI. בית הספר ערוך לקליטת תלמידים עולים ברמת הארגון והצוות
	BI. בית הספר מלווה באופן אישי את קליטתם של התלמידים העולים תוך מתן מענה לצרכים ייחודיים
II תהליך קליטה בהיבט הלימודי	
II בית הספר נמצא במעקב מתמיד אחר התקדמות התלמיד העולה	IIA. בית הספר מצמצם את פערי הלימוד של התלמיד העולה (הנובעים מן המעבר מארץ המוצא לישראל) ומטפח את נקודות החוזק שלהם
	BI. בית הספר עוקב אחר התקדמותו הלימודית של התלמיד העולה
	BI. בית הספר רגיש לצרכים הלימודיים של התלמיד העולה
III שילוב חברתי של תלמידים עולים	
III בית הספר מפעיל תכניות לשילובם החברתי של התלמידים העולים בחברת התלמידים	IIIA. בית הספר מפעיל תכניות המסייעות לשילובם החברתי של התלמידים העולים בחברת התלמידים בבית הספר
	IIIB. בית הספר מפתח את מודעות הצוות וכלל התלמידים להיבטים הקשורים בקליטת העולים
	IIIG. בית הספר משתף את משפחות העולים
IV הקניית ערכי תרבות ישראל תוך שמירה על תרבויות מוצא	
IV בית הספר חושף בפני התלמידים העולים את מורשת ישראל ותרבותו ובפני ילידי הארץ את התרבויות שהתלמידים העולים באו מהן	<u>IVא. מורשת יהודית - ישראלית</u> 1. בית הספר חושף את התלמידים העולים למורשת היהודית ול"ארון הספרים היהודי" 2. בית הספר חושף את התלמידים העולים לחגי ישראל ולמועדיו 3. בית הספר משתף את משפחות העולים בלימוד על החגים ובהכנות לקראתם
	<u>IVב. דמוקרטיה ישראלית ואקטואליה</u> 1. בית הספר חושף את תלמידיו העולים למורשת ישראל 2. בית הספר חושף את תלמידיו העולים לדמוקרטיה בישראל 3. בית הספר חושף את תלמידיו העולים לאירועים אקטואליים
	<u>IVג. רב-תרבויות</u> 1. בית הספר חושף את כלל תלמידיו לתרבויות השונות שמהן באו תלמידי בית הספר העולים

א נהלים והנחיות בתהליך הקליטה

מערכת החינוך היא מקום המפגש הראשוני של העולים עם החברה הישראלית. היערכות בית הספר לקליטת התלמידים העולים היא גורם רב משמעות בשילובם הלימודי, החברתי והתרבותי. הצבת תחום היערכות הארגונית בראש מסמך הסטנדרטים מבטאת את חשיבות היערכות בהכנת בית הספר לקליטת העולים.

סטנדרט א: בית הספר מתארגן מחדש באופן שישקף את ההרכב הרב תרבותי של אוכלוסייתו (תלמידים והורים)**

סטנדרט של הזדמנויות למידה	סטנדרט של הערכה	סטנדרט של ביצוע	סטנדרט משנה
<p>* השתלמויות בית ספריות בנושאי קליטת עלייה.</p> <p>* בבית הספר יהיה רכז עולים, יועץ שמטפל בעולים ומגשר חינוכי בין תרבותי.</p> <p>* מסמכים מתורגמים על ידי בית הספר לשפות שונות לייעול התקשורת עם העולים.</p>	<p>* בית הספר מקיים השתלמויות תקופתיות בתדירות ההולמת את מספר התלמידים העולים בבית הספר.</p> <p>* כל הצוות החינוכי מודע לתהליך הקליטה של התלמידים העולים, מכיר את כל שלביו ומכיר מאפייני תרבות מרכזיים/בולטים.</p> <p>* בבית הספר קיימת רשימה של משפחות עולים הפעילות בקהילה בנושא קליטת העולים, המתעדכנת מדי שנה.</p> <p>* בבית הספר מצויים מסמכים מתורגמים לשפות הרלוונטיות.</p> <p>* התלמידים ו/או ההורים העולים מעידים שקיבלו מסמכים מתורגמים לפחות בשנתם הראשונה בבית הספר.</p>	<p>חשיפת הצוות הבית ספרי למאפייני קליטת עולים ולמאפיינים תרבותיים של העולים:</p> <p>* בית הספר מכשיר את כל הצוות החינוכי בנושאי הקליטה: היכרות עם תרבויות, "הלם תרבות", שלבי מעבר וכדומה...</p> <p>* בית הספר נמצא בקשר עם גורמים העוסקים בקליטת עלייה ועם משפחות מארצות מוצא שונות.</p> <p>המסמכים של בית הספר מתורגמים לשפות שונות:</p> <p>* בית הספר מתרגם מסמכים (כגון תקנון, מערכת שעות...) עבור התלמידים וההורים העולים לשפות הרלוונטיות.</p> <p>* בית הספר מביא את המסמכים המתורגמים לידיעת התלמידים העולים והורים.</p>	<p>א. בית הספר ערוך לקליטת תלמידים עולים ברמת הארגון והצוות</p>

** כאשר יש שיעור ניכר של עולים, ולא משנה מתי עלו לישראל.

<p>* מגשר/ רכז עולים/ יועץ שמטפל בעולים.</p> <p>* ערכה של גף קליטת עלייה של משרד החינוך.</p> <p>* הקצאת חדר הולם ללימוד העולים.</p> <p>* הקצאת שעות להוראת העולים.</p> <p>* מורים בעלי הכשרה מתאימה להוראת עברית כשפה שנייה.</p> <p>* דף משוב למפגשי ההורים והמורים.</p>	<p>* בבית הספר קיים תיעוד ומעקב אחר השיחות עם התלמיד העולה.</p> <p>* בתיעוד שיחת ההיכרות פרושים השיקולים שהובילו לשיבוץ התלמיד בכיתה.</p> <p>* התלמיד העולה לומד על פי תכנית אישית במסגרות הלימוד הייחודיות הקיימות בבית הספר כמו: אולפן, כיתה קלט ושיעורי עזר.</p> <p>* בניית מערכת שעות לתלמידים העולים הידועה לכל הגורמים המטפלים בתלמיד העולה.</p> <p>* תלמידי הכיתה מתכוננים לקראת בואו של התלמיד העולה ולומדים על ארץ הולדתו.</p>	<p>תהליך השיבוץ של התלמיד העולה בכיתה האם ובכיתה אולפן/קלט:</p> <p>* בית הספר מקיים שיחת היכרות עם התלמיד העולה והוריו ועורך להם היכרות עם כל הגורמים הבית ספריים המתאימים (מזכירות, מנהל, רכז עולים, מחנך, אחות, יועצת...), עם מתקני בית הספר ועם חדרי הלימוד.</p> <p>* צוות בית הספר משבץ את התלמיד לכיתה אם ומכין עבורו תכנית לימודים אישית לאחר שיחת היכרות אתו בשפת אמו ומתוך מידע העולה מן התעודות שהביא מחו"ל (חוזר מנכ"ל ס"א/9(א)).</p> <p>* בית הספר משבץ את התלמיד לכיתה אולפן/קלט בהתאם לרמתו השפתית ובהתאם לתשתית הקליטה הקיימת בבית הספר, כל זאת לאחר שיחת היכרות ועל פי הרכב הכיתה.</p> <p>* בית הספר מצמיד איש קשר לתלמיד העולה, רצוי דובר שפתו.</p> <p>* הצוות החינוכי מכין את תלמידי הכיתה לקראת הגעתם של עולים חדשים לבית הספר/לכיתתם.</p>	<p>I. בית הספר מלווה באופן אישי את קליטתם של התלמידים העולים תוך מתן מענה לצרכים ייחודיים</p>
--	---	---	---

II תהליך קליטה בהיבט לימודי

התלמידים העולים באים מתרבויות למידה שונות מאלו הקיימות בארץ. שונות זו באה לידי ביטוי בהרגלי הלמידה, הכנת שיעורי הבית, השתתפות בכיתה, ציונים והערכה, יחסי מורה-תלמיד, יחסי הורים-בית ספר. על בית הספר להיות מודע לשונות, ולהעמיד לרשות התלמידים העולים כלים שיסייעו להם להגיע למיצוי מלוא יכולותיהם.

סטנדרט II: בית הספר נמצא במעקב מתמיד אחר התקדמות התלמיד העולה

סטנדרט של הזדמנויות למידה	סטנדרט של הערכה	סטנדרט של ביצוע	סטנדרט משנה
<p>* זמן מורה לליווי תהליך הקליטה הלימודי.</p> <p>* תכנית לימודים אישית.</p> <p>* מילונים דו-לשוניים בשפות שונות.</p> <p>* מונחונים.</p> <p>* ספרי קריאה בשפות שונות.</p> <p>* ספרי עזר מתורגמים דו-לשוניים.</p> <p>* הכשרת מורים להוראת עברית כשפה שנייה ולהוראת עולים הלומדים בכיתות האם.</p>	<p>* דו"ח מצב לימודי של התלמיד</p> <p>* תיעוד מהלך לימודיו והתקדמותו בלימודים.</p> <p>* תכנון לימודים אישי</p> <p>* מערכת שעות לימוד לתלמיד העולה במסגרות הלימוד המתאימות.</p> <p>* תכנית לימודים אישית במקצועות השונים לכל תלמיד עולה.</p>	<p>* בית הספר עורך מיפוי לבירור מצבו הלימודי של כל תלמיד עולה בשפת האם של התלמיד.</p> <p>* בית הספר מזהה ומטפח את נקודות החוזק של התלמיד העולה לאחר שיחת היכרות ומתוך מידע העולה מן התעודות שהביא התלמיד מחו"ל.</p> <p>* בית הספר מכין לתלמיד העולה תכנית אישית בהתאם למסגרות הלימוד הייחודיות הקיימות בבית הספר כמו: כיתת אולפן, כיתת קלט ושיעורי עזר.</p> <p>* בית ספר מכין תכנית לימודים אישית לשיעורי עזר במקצועות השונים לכל תלמיד עולה על מנת לצמצם את פערי הלימודים.</p>	<p>II.א. בית הספר מצמצם את פערי הלימוד של התלמיד העולה (הנובעים מן המעבר מארץ המוצא לישראל) ומטפח את נקודות החוזק שלהם</p>

<p>* ליווי המורים על ידי מדריכי גף קליטת עלייה.</p>	<p>* מבחני התקדמות תקופתיים. * שיחות אישיות (עם התלמיד ומשפחתו). * צוות בית הספר נוהג בגמישות לגבי קביעת שעות המפגשים עם המשפחות מתוך התחשבות בעבודתם. * ישיבות צוות על התלמידים העולים. * תלמידים עולים נבחנים במבחנים המותאמים להם. * תלמידים עולים מקבלים הארכת זמן במבחנים (כאשר הם לא נבחנים במבחנים מותאמים). * מעקב שיטתי ועקבי אחר נוכחות התלמידים העולים בבית הספר ובשיעורים.</p>	<p>* הצוות החינוכי בבית הספר (מחנכת, רכז עולים, מגשר...) מקיים מפגשים קבועים עם התלמיד העולה. בחלק מן המפגשים משתתפים גם הוריו של התלמיד. סבים וסבתות נחשבים כדמויות הוריות משמעותיות. * הצוות החינוכי בבית הספר עורך מעקב אחר התקדמותו הלימודית של התלמיד והשתלבותו באמצעות שיחות, מבחנים, וישיבות צוות על התלמיד ומתעד את הדברים. * בית הספר בוחן את התלמידים העולים במבחנים מותאמים להם בשנים הראשונות ללימודיהם בארץ. * במקצועות בהם אין מבחנים מותאמים התלמידים העולים מקבלים תוספת זמן. * בית הספר מקפיד על תיעוד שוטף של נוכחות התלמידים העולים בבית הספר.</p>	<p>II. בית הספר עוקב אחר התקדמותו הלימודית של התלמיד העולה</p>
<p>* יועצים בית ספריים ופסיכולוגים דוברי שפות שונות בבתי ספר עתירי עולים או בישובים.</p>	<p>* לכל תלמיד עולה יש תלמיד מלווה בן-כיתתו. * יועצת/פסיכולוגית בית הספר מקיימת מפגשים קבועים עם התלמידים העולים.</p>	<p>* בית הספר מברר את צרכיו הלימודיים של התלמיד העולה. * המחנך מצמיד לכל תלמיד עולה תלמיד מלווה רצוי עולה ותיק שיסייע לו בתחום הלימודי ויתמוך בו בפן החברתי. * יועצת/פסיכולוגית בית הספר נפגשת עם התלמידים העולים ותומכת בהם בשלבי המעבר בעקבות העלייה</p>	<p>II. בית הספר רגיש לצרכים הלימודיים של התלמיד העולה</p>

III שילוב חברתי של תלמידים עולים

השילוב החברתי מהווה חלק משמעותי בתהליכי הקליטה וההסתגלות של העולים. בית הספר מחויב להפעיל תכניות המסייעות לשילוב החברתי של התלמידים העולים בבית הספר ובקהילה. בתהליכי הקליטה החברתיים יש מקום מרכזי גם לקולטים: מורים, תלמידים והורים כאחד.

סטנדרט III: בית הספר מפעיל תכניות לשילובם החברתי של התלמידים העולים בחברת התלמידים

סטנדרט של הזדמנויות למידה	סטנדרט של הערכה	סטנדרט של ביצוע	סטנדרט משנה
<p>* בית הספר מצמיד תלמיד מלווה לתלמיד עולה חדש.</p> <p>* בבית הספר עובד מגשר חינוכי בין תרבותי (יישובי או בית ספרי).</p> <p>* בבית הספר מופעלת תכנית חברתית הפועלת לשילוב חברתי של תלמידים עולים.</p> <p>* תכנית שלהב"ת.</p> <p>* תכנית "קשרים".</p>	<p>* בתכנית הלימודים הבית ספרית באות לידי ביטוי תכניות חברתיות הנותנות מקום של כבוד לתרבויות השונות</p> <p>* התלמידים העולים משתתפים בפעילויות החברתיות בבית הספר</p> <p>* התלמידים העולים שותפים בוועדות השונות הפועלות בבית הספר.</p>	<p>* בית הספר מפרסם את דבר בואם של התלמידים העולים באמצעי התקשורת של בית הספר: עלון, דפי מידע, לוח מודעות, רדיו בית הספר.</p> <p>* בית הספר מפעיל תכניות חברתיות הנותנות מקום של כבוד לתרבויות השונות.</p> <p>* בית הספר משתף את התלמידים העולים בתכנון, ביצוע והפעלה של הפעילויות החברתיות בבית הספר.</p> <p>* בית הספר משתף את התלמידים העולים בוועדות השונות הפועלות בבית הספר.</p>	<p>III.א. בית הספר מפעיל תכניות המסייעות לשילובם החברתי של התלמידים העולים בחברת התלמידים בבית הספר</p>
<p>* בבית הספר קיימת השתלמות בית ספרית בנושא קליטת עולים. –</p>	<p>* צוות בית הספר עובר השתלמות בית ספרית בנושא רב-תרבותיות שוזרת.</p> <p>* התלמידים מכירים את מגוון התרבויות המרכיבות את אוכלוסיית בית הספר.</p>	<p>* צוות בית הספר משתתף בהשתלמויות העוסקות בגישה רב-תרבותית ורב-לשונית.</p> <p>* התלמידים לומדים להכיר את התרבויות המרכיבות את אוכלוסיית בית הספר.</p>	<p>III.ב. בית הספר מפתח את מודעות הצוות וכלל התלמידים להיבטים הקשורים בקליטת העולים.</p>

	<p>* משפחות העולים מעידות כי הן מיודעות בנוגע לאירועים בית ספריים וכי הן משתתפות בהם תכופות.</p> <p>* משפחות העולים לוקחות חלק בתכנון ובעיצוב אירועים בית ספריים.</p>	<p>* צוות בית הספר מזמין את משפחות העולים לאירועים בית ספריים (ודואג להסעות, להזמנות מתורגמות...).</p> <p>* בית הספר משתף את משפחות העולים בתכנון ובעיצוב אירועים בית ספריים.</p>	<p>III.g. בית הספר משתף את משפחות העולים</p>
	<p>* בוועדות הורים בבית הספר שותפים גם הורים עולים.</p> <p>* במפגשי הורים-תלמידים בבית הספר, לוקחים גם חלק משפחות העולים החדשים.</p>	<p>* בית הספר משתף את משפחות העולים בוועדות הורים בבית הספר.</p> <p>* בית הספר מזמין את התלמידים/המשפחות לספר את סיפורם האישי (תחביבים, מסורת, תרבות, סיפור העלייה...).</p>	

IV הקניית ערכי תרבות ישראל תוך שמירה על תרבויות המוצא

הרציונאל של ההיבט "הקניית ערכי תרבות ישראל תוך שמירה על תרבויות המוצא" מציג את מדינת ישראל כמדינה יהודית דמוקרטית. הדרישה מבית הספר היא לפעול על בסיס עיקרון ההדדיות. יש לדאוג לפיתוח גישה רב-תרבותית המקנה מקום של כבוד לכל תרבות. סטנדרט זה מורכב משלושה תחומים: (א) מורשת ישראלית, (ב) דמוקרטיה ישראלית ואקטואליה ו-(ג) רב-תרבותיות.

סטנדרט IV: בית הספר חושף בפני התלמידים העולים את מורשת ישראל ותרבותו ובפני ילידי הארץ את התרבויות שהתלמידים העולים באו מהן

סטנדרט של הזדמנויות למידה	סטנדרט של הערכה	סטנדרט של ביצוע	סטנדרט משנה
<p>* חומר לימודי (רצוי מתורגם לשפות שונות).</p> <p>* לוח שנה עברי לכל תלמיד.</p> <p>* אמצעי למידה מגוונים (קלטות אודיו-וידאו...).</p> <p>* תנ"ך (רצוי דו-לשוני).</p>	<p>* התלמידים העולים מכירים מושגים מרכזיים במורשת היהודית.</p> <p>* התלמידים העולים מכירים את לוח השנה העברי.</p> <p>* התלמידים העולים מכירים את המושג "ארון הספרים היהודי" ומספר טקסטים מתוכו</p>	<p>* בית הספר מלמד את מושגי היסוד של המורשת היהודית.</p> <p>* בית הספר מלמד את מושגי היסוד של לוח השנה העברי.</p> <p>* בית הספר חושף בפני התלמידים העולים את "ארון הספרים היהודי"</p>	<p>IV.א. מורשת יהודית – ישראלית</p> <p>א1. בית הספר חושף את התלמידים העולים למורשת היהודית ו"לארון הספרים היהודי".</p>
<p>* חומר לימודי מתורגם לשפות שונות.</p> <p>* טקסים כיתתיים או בית ספריים.</p>	<p>* התלמידים העולים מכירים את חגי ישראל ולמדו על השבת.</p> <p>* התלמידים העולים משתתפים בכל הטקסים בבית הספר.</p>	<p>* בית הספר מלמד את מושגי היסוד והמנהגים של החגים והמועדים ואת משמעות השבת.</p> <p>* צוות בית הספר דן עם התלמידים העולים בדילמות חברתיות-כלכליות-ערכיות בנושא שמירת החגים והשבת.</p> <p>* בית הספר משתף את התלמידים במסיבות ובטקסי החגים והמועדים בבית הספר.</p>	<p>א2. בית הספר חושף את התלמידים העולים לחגי ישראל ולמועדיו</p>

<p>* דפי מידע מתורגמים לשפות שונות בנושא חגי ישראל.</p> <p>* הזמנות לאירועים בית ספריים מתורגמות לשפות שונות.</p> <p>* מגשר חינוכי בין תרבותי.</p>	<p>* הורי העולים מעידים כי ברוב החגים הם מקבלים דפי מידע מתורגמים לשפות השונות בנושא חגי ישראל והזמנות אישיות בשפות השונות לטקסי בית הספר.</p> <p>* הורי העולים משתתפים בטקסי בית הספר</p> <p>* קיימים מפגשים, בין משפחות העולים לבין צוות בית הספר והתלמידים, בהם לומדים על מנהגי החגים בארצות מוצאם.</p>	<p>* בית הספר שולח למשפחות דפי מידע מתורגמים לשפות השונות בנושא חגי ישראל.</p> <p>* בית הספר מזמין את משפחות התלמידים העולים להשתתף בטקסים בבית הספר.</p> <p>* צוות בית הספר לומד מן העולים ומשפחותיהם על מנהגי החגים של תרבויות ארצות המוצא.</p>	<p>א3. בית הספר משתף את משפחות העולים בלימוד על החגים ובהכנות לקראתם</p>
<p>* מפת הארץ (בכיתה ולכל תלמיד)</p> <p>* סמל המדינה, דגל, המנון, מגילת העצמאות.</p> <p>* מגוון ספרים בעברית, שירים עבריים, תיאטרון, סרטים וכדומה.</p> <p>* סיפורי עלייה.</p> <p>* הכנה לקראת טיול.</p>	<p>* התלמידים העולים מכירים את מפת ישראל, את סמלי המדינה ומושגים מרכזיים בתולדות הציונות.</p> <p>* התלמידים העולים למדו טקסטים מן התרבות הישראלית.</p> <p>* מעקב אחר השתתפות התלמידים העולים בטיולים ובסיורים ועידודם ליטול חלק בפעילויות אלו.</p>	<p>* בית הספר מלמד את התלמידים העולים את מפת ישראל, סמלי המדינה ומושגי יסוד בציונות.</p> <p>* בית הספר מלמד את התלמידים העולים טקסטים מהתרבות הישראלית.</p> <p>* בית הספר מלמד את התלמידים העולים את ההיסטוריה של הציונות ומדינת ישראל.</p> <p>* בית הספר משתף את התלמידים העולים בטיולים של בית הספר.</p> <p>* בית הספר מעודד ועוקב אחר השתתפותם של התלמידים העולים בטיולים, פעילויות ואירועים בית ספריים.</p>	<p>יב דמוקרטיה ישראלית ואקטואליה</p> <p>ב1. בית הספר חושף את תלמידיו העולים למורשת ישראל</p>
	<p>* התלמידים העולים מכירים מספר מושגי יסוד הקשורים למבנה השלטון בארץ.</p> <p>* התלמידים העולים למדו על הזכויות והחובות של האזרח בישראל.</p>	<p>* בית הספר מלמד את התלמידים העולים את מושגי היסוד של מבנה השלטון בארץ ומוסדותיו.</p> <p>* בית הספר מלמד את התלמידים העולים את הזכויות והחובות במערכת הדמוקרטית הישראלית.</p>	<p>ב2. בית הספר חושף את התלמידים העולים לדמוקרטיה בישראל</p>
<p>* עיתונים בעברית קלה ("שער למתחיל").</p> <p>* רדיו, טלוויזיה, וידאו וטייפ</p>	<p>* התלמידים העולים משתתפים בדיונים על נושאים אקטואליים בכיתות האם.</p>	<p>* בית הספר חושף בפני התלמידים העולים טקסטים דבורים וכתובים מתחום האקטואליה.</p>	<p>ב3. בית הספר חושף את התלמידים העולים לאירועים אקטואליים</p>

<p>*השתלמות בית ספרית בנושאי תרבויות ארצות המוצא של העולים בבית הספר.</p> <p>*מגשר חינוכי בין תרבותי.</p>	<p>* המפגש הבין תרבותי עם תרבויות ארצות המוצא של העולים : מנהגים, טקסים ומשמעויות רב-תרבותיות באים לידי ביטוי באירועים בית ספריים.</p> <p>* שימוש במיומנויות תקשורת בין אישית ובין תרבותית.</p>	<p>* בית הספר חושף בפני כלל התלמידים והצוות את תרבויות ארצות המוצא של העולים.</p> <p>*בית הספר מביא את המפגש הבין תרבותי לידי ביטוי באירועים בית ספריים.</p> <p>*צוות בית הספר משתלם בתקשורת בין אישית ובין תרבותית ובהשפעות התרבויות השונות על התקשורת הבין אישית.</p> <p>*בבית הספר לומדים ממשפחות העולים על תרבות ארצות מוצאם.</p>	<p>IV רב-תרבותיות</p> <p>ג. בית הספר חושף את כלל תלמידיו לתרבויות השונות שמהן באו העולים</p>
---	---	---	---

חלק ג': "ארגז הכלים"

כלי עזר ליישום הסטנדרטים לתהליכי קליטה של תלמידים עולים

טפסים מתורגמים

על מנת לקרב ולשתף את המשפחות בהוויות בית הספר יש לדאוג לתרגום מידע כגון: הכנה לטיול, הזמנות לבית הספר, פרויקטים מיוחדים, מידע לקראת החגים, תקנון בית הספר, לשפות הרלוונטיות לאוכלוסיית בית הספר.

מתרגמים

לבית הספר יהיו אנשים שיוכלו לעזור בתרגום מסמכים, מכתבים ופגישות עם הורים עולים.

תכניות לשילוב חברתי

קליטת התלמידים העולים נסמכת על קליטה לימודית וחברתית גם יחד. בניית תכנית לשילוב חברתי של התלמידים העולים תשתף את הקולטים והנקלטים.

קיום ישיבות צוות ודוחות מעקב והערכה

קיום ישיבות צוות מיוחדות של הצוות החינוכי הרלוונטי, הדנות בשילובם החברתי והלימודי של התלמידים העולים באמצעות דוחות מעקב והערכה באופן שיטתי.

השתלמות מוסדית

יש חשיבות רבה לחשיפת כל צוות המורים בבית - הספר לנושאי עלייה וקליטה: פיתוח רגישות רב-תרבותית, מעבר בין תרבותי, היכרות עם תרבויות ארצות המוצא ומערכות החינוך שם. מומלץ לפנות למפקחי קלי"ע במחוזות לסיוע בבניית השתלמות מוסדית.

מפגשים עם הורים עולים

מטרת המפגשים היא לחשוף את ההורים העולים למערכת החינוך ולנהלים בבית הספר, כגון: "לקראת תעודה", מבנה מערכת החינוך, תפקיד המורה, שיטות לימוד, כללי נוכחות ומשמעת (תקנון בית הספר), יועצת בית הספר, קשרי בית ספר-הורים, טיולים. ולחשוף בפני צוות בית הספר את תרבויות ארצות המוצא של העולים והיכרות עם מערכות החינוך מהן באו העולים.

מומחה בית ספרי בתחום קליטת תלמידים עולים

ימונה מורה אחראי על תחום קליטת תלמידים עולים בעל רגישות רב-תרבותית, יכולת ארגון וניהול ותקשורת בין אישית טובה שילווה את תהליך הקליטה ברגישות ובהתמדה. מומחה זה יהיה חבר בצוות הניהולי של בית הספר.

מדדי הצלחה לקליטת תלמידים עולים

מדדי הצלחה נועדו לבדוק את התוצר על פי הסטנדרטים, והם מהווים כלי למעקב ולבקרה פנימית של בית - הספר.

דיווחים של צוות בית הספר:

- מורים מדווחים שהם שותפים לתהליך הקליטה.
- מורים מדווחים על נוכחות סדירה של התלמידים העולים בבית - הספר ובשיעורים.
- מורים מדווחים שהורי התלמידים העולים מגיעים לבית הספר לפחות שלוש פעמים בשנה על פי הזמנת בית הספר או ביוזמתם.
- מורים מדווחים על היכרות עם השפעות התרבות על הלמידה והיכרות עם הנושא הרב-תרבותי.
- מורים מדווחים על שילוב לימודי וחברתי של התלמידים העולים בכיתות האם.

דיווחים של התלמידים העולים והוריהם:

- התלמידים העולים והוריהם מרגישים שיש להם בעל תפקיד המהווה כתובת לכל פניותיהם.
- התלמידים מדווחים על שילוב לימודי בכיתות האם.
- התלמידים מדווחים על תחושה של מיצוי הכישורים והיכולות שלהם.
- התלמידים מדווחים על שביעות רצון משילובם החברתי בבית הספר.
- התלמידים מדווחים על מעורבות פעילה בחיי בית הספר.
- הורים מדווחים על שיתופם בחיי בית הספר.
- תלמידים מדווחים על השתתפות באירועים בית ספריים: טקסים, חגיגות, טיולים וכדומה...
- התלמידים מדווחים כי יש ביטוי לתרבות המוצא שלהם ולשפת אמם.
- התלמידים מדווחים על הפנמת נורמות התנהגות המקובלות בחברה הישראלית.

דיווח של המפקח לקליטת עלייה:

- המארג הרב-תרבותי ומגוון השפות באים לידי ביטוי בקוריקולום הבית ספרי ובמראה בית הספר.
- הצלחה של התלמידים העולים במבחני מיצ"ב, אולפן/קלט, שע"ל...

"מאחורי הקלעים" של עבודת הוועדה – תהליך כתיבת הסטנדרטים

הקמת הוועדה ועבודתה השוטפת

נושא קליטת התלמידים העולים אינו זוכה להתייחסות מספקת במוסדות להכשרת מורים ובבתי הספר. במטרה להבנות ולמסד את תהליכי הקליטה החברתית והלימודית של תלמידים עולים בבתי הספר עלה צורך מובהק בכתיבת סטנדרטים.

באב תשס"ג (אוגוסט 2003) מונתה ועדה לכתיבת סטנדרטים לתהליכי קליטה של תלמידים עולים על ידי הגבי' לאה רוזנברג, סמנכ"לית ומנהלת המינהל הפדגוגי. בראש הוועדה עומד מר עמיהוד בהט, מנהל אגף קליטת עלייה. כחברים בוועדה מונו מדריכים ומפקחים המשתייכים לחינוך הממלכתי והממלכתי דתי באגף קליטת עלייה ונציגת מכון סאלד.

הוועדה התכנסה בתדירות של אחת לשלושה שבועות. בנוסף לפגישות התנהל קשר שוטף בין חברי הוועדה באמצעות האינטרנט. טיוטה ראשונית הועברה לעיון מפקחי אגף קליטת עלייה ולמספר מנהלי בתי ספר והערותיהם נלקחו בחשבון.

במהלך שנת הלימודים תשס"ה הוצג המסמך במפגשים לימודיים של מפקחים ומנהלי בתי ספר בכל הארץ. הלומדים עברו סדנאות להיכרות עם נושא העולים במערכת החינוך ונחשפו למסמך הסטנדרטים. בעקבות הערותיהם עבר המסמך שכתוב בחודש אייר תשס"ה (מאי-יוני 2005).

המסמך הוצג גם בפני אנשי אקדמיה שהוסיפו את הערותיהם.

לבטים ודילמות שעלו במהלך דיוני הוועדה

בתחילת העבודה הוגדרו שלושה תחומים בכתיבת הסטנדרטים: ארגוני-מנהלי, לימודי וחברתי-תרבותי. במהלך הכתיבה עלה הצורך להפריד את הסטנדרט האחרון לשני היבטים: ההיבט החברתי וההיבט התרבותי.

במקביל לעבודת הוועדה לכתיבת "סטנדרטים לתהליכי קליטה של תלמידים עולים בבתי הספר" פועלת ועדה לכתיבת תכנית לימודים להוראת עברית לעולים (האגף לתכניות לימודים ואגף קליטת עלייה). נוצרה זיקה בעבודת שתי הוועדות. התלבטנו בכתיבת ההיבט הלימודי שאינו דן במסמך זה בתכנים, אך חשנו צורך להתייחס לליווי ולמעקב אחר התקדמותם הלימודית של העולים ולשיתוף ההורים ולכן לא פסחנו על ההיבט הלימודי, גם אם הוא יבוא ביתר הרחבה ופירוט בתכנית הלימודים.

חברי הוועדה מודעים לחשיבות ההדדיות בהיכרות עם תרבות ישראל מחד גיסא ועם תרבויות ארצות המוצא מאידך גיסא. עם זאת מרגישים חברי הוועדה צורך להתייחס לדילמות הנובעות ממעבר בין-תרבותי תוך הדגשת נושאים כגון: מנהגי צום, מנהגי כשרות, ימי זיכרון, ראש השנה האזרחית, שבת

וכדומה... לאחר לבטים באשר להיקף הנושאים ולרמת הפירוט הנדרשת הוחלט להתייחס לנושא בסטנדרט הרביעי, סטנדרט משנה א2, ופירוט מועט בסטנדרט של ביצוע שם.

פיתוח מודעות צוות בית הספר ופיתוח רגישות תרבותית הם נדבך אחד הכרחי אך לא מספיק למען שילוב מוצלח של התלמידים העולים במערכת החינוך בארץ. לימוד מתודולוגיה מכוונת תרבות, מהווה יישום של הרגישות התרבותית במעשה ההוראה-למידה בכיתות.

הוראה הלוקחת בחשבון מתודה מכוונת תרבות בכיתות והבחנות בין תלמידים ותיקים לבין תלמידים עולים ובין עולים מארץ מוצא אחת לאחרת היא משימה קשה ומורכבת המצריכה ליווי מקצועי למורים בבתי ספר בהם לומדים תלמידים עולים.

למרות המיעוט במספרי העולים החדשים המגיעים לארץ בשנים האחרונות אנו מאמינים כי יש לפתח מודעות זו בקרב צוותי בתי הספר ובקרב התלמידים ומשפחותיהם על מנת ליצור חברה מרובת תרבויות.

האם יש מספר מינימום של עולים בבית הספר המחייב אותו לנושא, נשאר להחלטת צוותי החינוך.

מקורות לעיון נוסף

- חוזר מנכ"ל ס"א/9(א) ח' באייר התשס"א, 1 במאי 2001.
- ערכה של גף קלי"ע: **קליטת תלמידים עולים במערכת החינוך**.
- [אתר אגף קליטת תלמידים עולים](#)